

Boerenproblematiek als impuls voor plattelandsvernieuwing

De samenleving vraagt van de Nederlandse boeren dat ze duurzamer gaan produceren. De landbouw is immers verantwoordelijk voor een deel van de milieuproblemen in ons land. Volgens Arie Koster van het Instituut voor Bos en Natuur Onderzoek in Wageningen draagt echter niet alleen de boer, maar ook de burger verantwoordelijkheid wanneer het gaat om duurzame landbouw en plattelandsvernieuwing. Kwaliteit van landbouwproducten en landschap en milieu heeft immers een prijs en die kan niet eenzijdig bij de boeren worden neergelegd.

ste levensbehoeften dan aan onze statussymbolen en dat onze levenswijze meer een afspiegeling is van de Sterreclame dan van het gezonde verstand. Supermarkten spelen hier geraffineerd op in door elkaar als het even kan dood te concurreren om de prijs terwijl over kwaliteit geen woord wordt gerept. Zolang daar geen ingrijpende verandering in komt zal iedere vorm van plattelandsvernieuwing, waar de boer nog een rol in kan spelen, gedoemd zijn te mislukken.

Het milieu staat in toenemende mate onder druk van de landbouw. Boeren moeten milieuvriendelijk gaan produceren, dus met minder mest en minder chemische middelen en diervriendelijker. Al enige jaren is er nagedacht over plattelandsvernieuwing. Daarbij hoort een bedrijfsvoering die beter op de draagkracht van het milieu is afgestemd. Hierbij gaat het niet alleen om biologische producten, maar vooral ook om kwaliteitsproducten die zich wat smaak betreft duidelijk onderscheiden van de bulkproducten die de laatste decennia door de agrarische sector zijn voortgebracht.

Duurdere producten

Het behoeft geen betoog dat de boer er in de eerste plaats zijn medewerking aan zou moeten verlenen. Maar ik kan me niet aan de indruk onttrekken dat zowel vanuit de politiek, als vanuit het onderzoek, te veel naar de boer op het platteland wordt gekeken en te weinig naar de burger in de stad. Milieu- en diervriendelijke produktiemethoden betekenen vaak een lagere opbrengst. Minder kwantiteit maar meer kwaliteit. Het produkt wordt dus duurder. Hier zit precies de kern van het probleem. Duurdere producten moeten kunnen worden afgezet. Op zeer kleine schaal gebeurt dat wel; de zelfkazer, de biologische slaggers en natuurwinkels die overal in de steden verschijnen. En niet te vergeten de stadsboerderijen, die als relict van het

platteland de meest zichtbare schakels zijn in de relatie boer-stedeling. Maar dit alles speelt zich voorlopig nog in de marge van de samenleving af.

Medeverantwoordelijk

De burger is medeverantwoordelijk voor de kwaliteit van het Nederlandse landschap, dus ook voor het platteland. Mede verantwoordelijkheid wil ik niet vertalen in betuttelen, beperken of bemoeizucht, want op antiek paternalisme zit niemand te wachten. Medeverantwoordelijkheid is veel meer een gedragscode. We kunnen niet vanaf de zijlijn schreeuwen dat de boer met zijn mest ons drinkwater niet mag vervuilen en tegelijkertijd, zeer prijsbewust, toch maar zijn producten kopen omdat we dan wat in de beurs kunnen overhouden voor andere leuke dingen. Doordat de boer zo goedkoop produceert, kunnen wij in een iets duurdere auto rijden, toch die betere pc kopen of net boven onze stand wonen. Wat dat betreft kunnen we de boerenstand alleen maar dankbaar zijn. Medeverantwoordelijkheid betekent in de eerste plaats een stukje solidariteit, niet omdat de boeren zielig zijn of iets dergelijks, maar omdat we een algemeen maatschappelijk probleem willen oplossen. Het voornaamste probleem is niet die boer die het landschap om zeep helpt, dankzij de steun van onze (na-oorlogse) democratisch gekozen regeringen. Het fundamentele probleem is juist dat we minder waarde hechten aan de kwaliteit van onze eer-

Kwaliteitsprobleem

Plattelandsvernieuwing is in de eerste plaats een kwaliteitsvraagstuk. Op enkele uitzonderingen na is de landschappelijke kwaliteit in zijn contouren nog steeds overal in Nederland aanwezig. Dit is natuurlijk mijn eigen interpretatie. Maar in alle delen van Nederland breng ik nog steeds met het grootste genoegen mijn vakanties en lange weekenden door. Zelfs een streek als de Gelderse Vallei - waar ik zelf woon en dat een probleemgebied bij uitstek is - is op de meeste plaatsen nog steeds landschappelijk aantrekkelijk. Wat dat betreft is er voor mij weinig reden om het platteland te vernieuwen. Wat het probleem wel is, is de algehele aftakeling waarvan het proces jaar op jaar duidelijk zichtbaar is. Bomen die verdwijnen, de natuur die achteruit gaat, sloten waar nog nauwelijks leven in zit en verpaupering van boerenerven. Het skelet van het landschap is heel vaak nog intact maar het vlees er omheen teert langzaam weg. En dan heb ik het nog niet eens over alle minder zichtbare aftakelingsprocessen.

Intensievere promotie

De kwaliteit van ons huidige landschap is een rechtstreeks gevolg van de kwaliteit van de producten die er worden geproduceerd, is weer een rechtstreeks gevolg van de vraag van de burger naar deze producten en is een rechtstreeks gevolg van de kwaliteit van onze levenswijze. Bij dit

laatste begint plattelandsvernieuwing. De kring is rond. Het gaat dus heel simpel om vraag en aanbod. Alleen in de moderne consumptiemaatschappij wordt de vraag vaak aangewakkerd of mede bepaald door van buitenaf aangekweekte behoeften. Dat betekent op zijn minst dat kwaliteitsproducten van het boerenland op een zeer offensieve wijze aan de man gebracht moeten worden. Dat zal vele malen intensiever moeten gebeuren dan thans het geval is. En dus heel anders dan de zoetsappige advertenties in de muurkranten op de NS-stations en de milieupagina's die eenmaal per maand door sommige dagbladen worden opgenomen. Voor plattelandsvernieuwing zijn de komende jaren enkele miljarden beschikbaar. Als we dit geld enerzijds besteden om de markt te bewerken en anderzijds om de boer te stimuleren, zijn al die peperdure boerderijverplaatsingen en nog veel meer van zulk soort zaken overbodig. Al deze zaken hebben, de meters dikke nota's ten spijt, naar mijn idee weinig of niets met plattelandsvernieuwing te maken. Plattelandsvernieuwing is gebaseerd op een gezonde agrarische economie, levert gezonde producten voor een gezonde en in welzijn levende bevolking. In deze context kunnen milieuwetten worden aangescherpt, voor zo ver dat dan nog nodig is, kunnen grutto's worden gespaard en zijn er nog heel veel andere nuttige en leuke dingen voor natuur, milieu en stedelingen mogelijk.

Vervreemd

Solidariteit tussen boeren en burgers is bijna ondenkbaar vooral na de boeren protesten van het laatste jaar. Toch zou dat zo gek niet zijn. Neem nou bijvoorbeeld Fokker. Dat dreigde over de kop te gaan en er kwamen zo maar een half miljoen solidariteitsbijdragen bij onze regering binnen. Ik heb niets tegen Fokker en al helemaal niets tegen zijn werknemers. Het faillissement van dit bedrijf is al triest genoeg. Net als de agrarische sector is de luchtvaartindustrie mede veroorzaker van een milieuprobleem. De ene sector vergiftigt geleidelijk aan het grondwater, de andere draagt bij aan het gat in de ozonlaag. Toen Fokker failliet ging was er veel leed, maar bij veel boeren is dat al jaren het geval. Maar daar liggen de burgers niet wakker van. Eigenlijk is dat heel vreemd.



De Nederlandse consument is niet bereid om mee te betalen aan plattelandsvernieuwing. Hij bespaart namelijk op voeding om meer te kunnen besteden aan luxe-artikelen. (Foto Albert Sier)

Misschien heeft het te maken met het feit dat boeren en burgers te veel van elkaar zijn vervreemd. Met betrekking tot de milieuproblematiek op het platteland hebben de boeren al jaren lang de zwarte piet in handen en het lukt ze maar niet om die kwijt te raken. Natuurlijk zijn er boeren die niets anders verdienen, maar veel boeren zijn ook welwillend en timmeren aan de weg. Juist deze boeren zouden veel meer aandacht verdienen van de landelijke media.

Geen speeltuin

Heel veel instanties bemoeien zich op dit moment met het platteland. Ik heb daarbij wel eens het gevoel dat de primaire doelstelling van de landbouw ondergesneeuwd dreigt te raken door andere doelstellingen, dat het platteland een soort speeltuin aan het worden is voor de burgers in de stad. Op zich is daar niets op tegen want mogelijkheden voor recreatie vlak bij huis is op veel terreinen van groot belang, niet in het minst voor het milieu. Maar wat voor iedereen heel duidelijk voorop moet staan, is de primaire functie van het platteland: het produceren van onze eerste levensbehoeften. Van de boeren kan je alles beweren, je kan ze overal de schuld van geven, maar het feit blijft dat ze een van de voornaamste peilers van onze samenleving zijn. Ze zijn vele malen belangrijker dan Fokker, Philips of Ajax. Om die reden zouden ze, los van de hele milieuproblematiek, veel meer respect verdienen. Die primaire functie is de sterkste troef van de boeren. Op dat punt zouden de boeren zich veel krachtiger moeten presenteren, en

met name de milieubewuste en welwillende boeren die overal in Nederland bezig zijn. Niet alleen om zichzelf te verkopen, maar juist om burgers ervan bewust te maken wat de primaire taak van de boer is. Misschien dat we dan met z'n allen ook eens gaan nadenken over in hoeverre boeren in staat zijn garant te staan voor ons voedselpakket. Het is allemaal zo vanzelfsprekend. Maar toch gebeurt er internationaal zo veel dat we die vanzelfsprekendheid niet blindelings mogen aannemen. Het zijn niet alleen de internationale handelsovereenkomsten maar ook de groeiende wereldbevolking en de politieke onrust die ons wakker zouden moeten houden. Dit zijn aspecten die de vanzelfsprekendheid van ons nationale voedselpakket kunnen ondermijnen. Solidariteit tussen boer en burger is een noodzaak. Een sociaal contract tussen boeren en burgers is op dit moment een zwaar woord en voorlopig prematuur, maar we moeten het wel in ons achterhoofd houden.

Arie Koster

*Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek
afdeling Bedrijf en Bestuur,
Wageningen*

Arie Koster is auteur van het boek *De Groene Omgeving*. In het kader van het Europees Natuurbeschermingsjaar hield hij vorig jaar een reeks lezingen over het thema natuur in stad en dorp.